

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 9. listopadu 2021 ve věci č. 31549/18 – Špadijer proti Černé Hoře

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl o porušení článku 8 Úmluvy v důsledku toho, že stát nedostal svému pozitivnímu závazku chránit stěžovatelku před šikanou na pracovišti, a to vadným uplatněním existujících mechanismů dle občanského a trestního práva, zejména nezohledněním celkového kontextu případu včetně možného aspektu whistle-blowingu.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka od roku 1998 pracovala ve vězeňské službě. V lednu 2013, kdy zastávala funkci vedoucí směny v ženské věznici, nahlásila svým pět kolegů pro nevhodné chování na pracovišti v průběhu silvestrovského večera, které mělo spočívat hlavně v tom, že mužští dozorcí vstoupili do ženské věznice a jeden z nich tam měl „fyzický kontakt“ s vězenkyněmi. V březnu 2013 byli nahlášení kolegové v kárném řízení shledáni vinnými z uvedeného skutku a potrestáni několikaměsíční srážkou z platu. Ještě v lednu 2013 stěžovatelce jeden z kolegů řekl, že neměla nikoho nahlašovat, že spousta kolegů je teď proti ní a že by si měla dávat pozor a být připravena na všechno. Krátce poté někdo rozbil přední sklo jejího auta. V následujících měsících se udály další incidenty. Služební řidič odmítl stěžovatelku odvézt po práci domů. Jeden z potrestaných kolegů ji ostře urazil a odplivl si vedle ní. Nadřízený jí bránil v organizování směn. Někteří kolegové ji ignorovali a neplnili zadané úkoly. Její stížnost na chování jedné z vězeňkyň nebyla nijak řešena.

Stěžovatelka si na incidenty stěžovala nadřízeným; nahlásila je rovněž na policii, policejním ředitelství a na ministerstvu vnitra. Po stížnosti na potrestaného kolegu jí zástupce ředitele věznice oznámil, že bude přemístěna do jiné věznice. V srpnu 2013 stěžovatelka požádala svého zaměstnavatele, aby zahájil řízení na její ochranu před šikanou, přičemž popsala všechny výše uvedené incidenty. Obrátila se také na inspekci práce, správu věznice, mediátora zaměstnavatele a ombudsmana. V září 2013 nastoupila na nemocenskou.

V listopadu 2013 se stěžovatelka obrátila na občanskoprávní soudy s žalobou na svého zaměstnavatele kvůli zásahu do své osobní a profesní integrity. Podle odborného posudku vyhotoveného v tomto řízení způsobily konflikty v práci stěžovatelce duševní problémy a její výkonnost poklesla o 20 % vlivem post-traumatické stresové poruchy. V únoru 2015 – zhruba týden před vynesením rozsudku soudu prvního stupně v tomto řízení – byla stěžovatelka na parkovišti napadena neznámým útočníkem několika údery zezadu do krku, zad, lokte a stehen. Útočník jí při odchodu řekl, ať si dává pozor na to, co dělá.

Prvostupňový soud v rozsudku z února 2015 uznal, že k tvrzeným incidentům došlo a že vyvolaly u stěžovatelky duševní potíže. Nevyhodnotil je nicméně jako šikanu, a to z důvodu jejich nedostatečné frekvence. S odkazem na vnitrostátní judikaturu soud uvedl, že předpokladem šikanózního jednání je, aby se opakovalo alespoň jednou týdně po dobu 6 měsíců. Dále podle soudu incidenty neměly za cíl zasáhnout do integrity a důstojnosti stěžovatelky, nepůsobily strach ani nevytvářely nepřátelské, urážlivé nebo ponižující pracovní prostředí, které by vedlo k izolaci a výpovědi stěžovatelky.

Rozsudek potvrdily odvolací i dovolací soud a ústavní stížnost stěžovatelky byla zamítnuta. V květnu 2016 nastoupila stěžovatelka ve 37 letech do plného invalidního důchodu. Příslušný orgán sociálního zabezpečení shledal, že stěžovatelčiny duševní problémy, kvůli kterým není schopna práce, se poprvé objevily v roce 2013 v souvislosti se stresovou situací na pracovišti.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala zásah do své duševní integrity v důsledku šikany na pracovišti a neposkytnutí ochrany ze strany státu. Soud se rozhodl tuto námitku prozkoumat z hlediska práva na respektování soukromého života zaručeného článkem 8 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Soud připomněl, že pojem soukromého života zahrnuje také tělesnou a duševní integritu osoby (*Denisov proti Ukrajině*, č. 76639/11, rozsudek velkého senátu ze dne 25. září 2018, § 95) a další hodnoty jako důstojnost, osobní rozvoj a vztahy s jinými lidmi (*N. Š. proti Chorvatsku*, č. 36908/13, rozsudek ze dne 10. září 2020, § 95). Ne každé počínání s negativním dopadem na tyto hodnoty je však nutně zásahem do práv podle článku 8 Úmluvy (*Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku*, č. 41720/13, rozsudek velkého senátu ze dne 25. června 2019, § 128). V projednávané věci Soud poukázal zejména na odborný posudek vypracovaný v občanskoprávním řízení, který nebyl zpochybněn ani na vnitrostátní úrovni, ani v řízení před Soudem. V návaznosti na to Soud uvedl, že považuje příčinnou souvislost mezi předmětnými incidenty a tvrzenou nedostatečnou reakcí příslušných orgánů na jedné straně a duševními problémy stěžovatelky na straně druhé za jasně prokázanou. Navíc, pokud jde o napadení stěžovatelky v únoru 2015, vzhledem k jeho časové blízkosti s vynesením prvostupňového rozsudku v občanskoprávním řízení nelze vyloučit jeho souvislost s ostatními incidenty (srov. *Hajduová proti Slovensku*, č. 2660/03, rozsudek ze dne 30. listopadu 2010, § 49, kde Soud shledal porušení pozitivních závazků podle článku 8 i v situaci, kdy výhrůžky proti stěžovateli nebyly naplněny). Na danou situaci se tedy článek 8 vztahuje.

b) K odůvodněnosti

Soud nejprve zdůraznil, že nejde o to, zda prostředky nápravy využitě stěžovatelkou vedly k rozhodnutí, jež je pro ni příznivé, ale zda tyto prostředky byly dostatečné, dostupné a poskytovaly účinnou ochranu práv stěžovatelky zaručených článkem 8. Podle Soudu vnitrostátní právo nabízelo stěžovateli různé možnosti ochrany proti šikaně v práci, včetně mediace, stížnosti nadřízeným a správě věznice, jakož i řízení o odškodnění. Nelze tvrdit, že by zákonné vymezení těchto prostředků bylo nedostatečné; otázka však zní, jak fungovaly v praxi.

Řízení před mediátorem nebylo zahájeno ani skončeno v zákonných lhůtách. Mediátor navíc překročil svou pravomoc, když posuzoval bez zákonného zmocnění odůvodněnost stěžovatelčiných námitk. Občanskoprávní soudy sice nerozporovaly pravdivost tvrzení stěžovatelky ohledně jednotlivých incidentů a shledaly příčinnou souvislost mezi incidenty a jejími duševními problémy, avšak vyžadovaly důkaz o tom, že jednání se opakovalo každý týden po dobu alespoň 6 měsíců. Podle Soudu sice státy Úmluvy mají ve vztahu k prostředkům ochrany proti šikaně v práci prostor k uvážení, ale uvedený požadavek nelze považovat za přiměřený. Stížnosti na šikanu by měly být posuzovány případ od případu a v celkovém kontextu. Jinými slovy, mohou nastat okolnosti, kdy dochází k incidentům méně často než jednou týdně po dobu šesti měsíců, a přesto se jedná o šikanu. Občanskoprávní soudy se navíc některými namítanými incidenty vůbec nezabývaly, nepokusily se zjistit, jak často a v jakém období se opakovaly, ani je neposoudily jednotlivě i společně s ostatními incidenty. Nezohlednily ani kontext a pozadí celého případu. Stěžovatelka nahlásila některé své kolegy pro nevhodné chování v práci, což vedlo ke kárným řízením a postihům. Tvrdila, že toto mělo přímou souvislost s útoky na ní, které měly za cíl ji umlčet a potrestat. Podle Soudu jsou pozitivní závazky státu v oblasti ochrany před závažnými případy obtěžování obzvláště důležité v situacích, kdy může být toto obtěžování reakcí na tzv. whistle-blowing.

Ohledně dvou incidentů, kvůli kterým stěžovatelka podala trestní oznámení (poškození auta a napadení na parkovišti), Soud připomněl, že v minulosti měl za to, že černohorská vnitrostátní úprava poskytuje dostatečnou ochranu proti obdobným útokům (*Miličević proti Černé Hoře*, č. 27821/16, rozsudek ze dne 6. listopadu 2018, § 57). V případě stěžovatelky ale její trestní oznámení neměla po

šesti či osmi letech žádný konkrétní výsledek, což je pochybením vnitrostátních orgánů bez ohledu na to, zda incidenty měly souvislost s konflikty v práci.

Ve světle uvedeného dospěl Soud k závěru, že způsob, jakým byly v projednávané věci uplatněny občanskoprávní a trestní mechanismy, zejména neposouzení všech incidentů a nezohlednění celkového kontextu, včetně možného aspektu whistle-blowingu, zakládá porušení pozitivních závazků státu na poli článku 8 Úmluvy, a tedy i porušení tohoto ustanovení Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudkyně Yudkivska se v souhlasném stanovisku zabývala problematikou inflace lidských práv, která je definovaná jako snaha rámovat každou křivdu jako porušení práva. Poznamenala, že tolerance společnosti vůči šikaně se v průběhu času velice snížila a tento vývoj si žádá, aby byla šikana vnímána jako zásah do základního práva. Soud na obdobné změny ve společnosti musí reagovat. Proto podle soudkyně Yudkivské v projednávané věci nejde o případ inflace lidských práv.